

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal (Cassella postale) Videm 186 -
- Poštni čekovni račun (C/c postale) Videm, št. 24/7418

NAROCNINA:
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Leto XIII. - N. 10 (259)

UDINE, 1. JUNIJA 1962

Izhaja vsakih 15 dni

VELIKA ZASKRBLJENOST ZA NAŠO EKZISTENCO

ŠE ZMERAJ STRAŠNO TEŽKO STANJE ZA SLOVENCE VIDEMSKÉ PROVINCE

V naših dolinah se ne nadaljuje samo beg ljudi v svet zaradi neznošnih ekonomskih razmer, ampak se tudi vedno bolj stopnjuje neka gotova politika, s katero se namerava v kratkem času iztrebiti slovensko jezikovno skupnost v Furlaniji

Ne končamo še razpravljati o enem problemu, ko je na vrsti že drugi in eden je bolj žalosten od drugega, pa čeprav gre za problem, kot je današnji, ki smo ga že večkrat na široko obravnavali.

Nikoli se ne bomo naveličali slediti vsemu, kar interesira naše ljudstvo, posebno tisto v najbolj zapuščenih gorskih krajih — saj to je naša dolžnost in funkcija časopisa — a problemov je vse preveč in do danes so naši pozivi, da naj se rešijo, na žalost, malo ali nič zalegli.

Pa preidimo na današnjo temo. Kot je povedano že v naslovu, si nekateri uradni krogi na vso moč prizadevajo na podtalni način, oziroma uporabljajo skrivnostne metode, ne samo da bi se združila etnična enotnost slovenske jezikovne skupnosti v Furlaniji, ampak se celo z jasnimi in določenimi nameni drže stare raznarodovalne politike, ki jo je rabil fašizem dvajset let. Poslužujejo se vseh mogočih sredstev, da bi čimprej izginili Slovenci v naši provinci. Žalostno, toda resnično, v dostih primerih jim pridejo na pomoč celo nekateri cerkveni krogi: nekateri duhovniki prejemajo od vlade denarna sredstva v raznarodovalne namene, sredstva, ki jih črpajo iz sklada urada za obmejne kraje, ki je bil ustanovljen pri predsedstvu vlade od fašizma in ki ni bil še ukinjen. To je pravi zločin

proti človečanskim pravicam, ki ga ne more odobravati noben demokrat.

Sicer se pa temu ni čuditi, saj se to dogaja, kar smo tu povedali, tudi v drugih obmejnih krajih, kjer žive jezikovne manjšine. V Nabrežini pri Trstu na primer grade z državnimi prispevki velika nova naselja milijardskih vrednosti in semkaj kličejo državljane italijanskega jezika, da praplavljajo Slovence in s tem sistemom spreminjajo etnični značaj tega komunuma, ki je bil naseljen vseskozi le s slovenskih prebivalstvom.

Tudi to je način kot kak drugi za raznarodovanje in počasno iztrebljanje slovenske jezikovne manjšine naše dežele.

Pri nas v videmski provinci pa je sistem še bolj direkten in korenit, ki stoji predvsem v tem, da odgovorni organi popolnoma nič ne skrbijo za ohranitev naše jezikovne manjšine, ki je brez ekonomskih pomočkov in v dnevnem boju z revščino, zapuščenosti in istočasno podvržena pronicanju propagande, ki jo delajo zahrbtno, da bi se ustvarila takšna situacija, ki bi v kratkem času privedla do tega, da bi se v naših dolinah ne govorilo več o slovenski jezikovni manjšini.

Namesto da bi posredovali, kot bi to bila njihova dolžnost, z zadostnimi sredstvi, saj tudi prebivalci slovenskega jezika plačujejo davke, in še kakšne, čeprav so njihovi dohodki nez-

natni tudi zaradi vojaških uslužnosti, katerim je podvržen dober del naše teritorija, ustvarjajo vedno nove težkoče in s tem namenoma prisiljajo slovensko prebivalstvo na masovno zapuščenje svoje zemlje, na emigracijo v druge države, ki je v nekaterih krajih dosegla že vrhunec.

Da bi prekrili to ostudno politiko skušajo uradno dokazati, da ta problem skoraj ne obstoja in zato nadaljujejo v naših komunih držati registrirane v anagrafskih uradih tudi tiste, ki so se izselili za stalno. Precej je takih, ki so po svetu že desetletja in ki se ne bodo nikoli več vrnili, a izgleda, da imajo še vedno bivališče v rodni vasi.

(nadaljuje na 2. strani)

TRŽAŠKA MLADINA NA PROTESTNEM ZBOROVANJU V NABREŽINI: Bogo Samsa, tajnik Mladinske iniciative tržaškega teritorija govori prisotnim in poziva vse Slovence, od Milj do Tera, naj se združijo v enotno borbo za doseg vseh narodnostnih pravic. Enako so pozivali tudi ostali govorniki, ki so zastopali razne slovenske politične organizacije v Trstu.

KAJ NAM MORA DATI VLADA

Premišljujemo kaj nam bi mogla prinesiti nova Fanfanijeva vlada. Cesa nam niso v preteklih letih prinesle rimske vlade, dobro vemo. Zavedamo se z bolečino v srcu, da so nas vladni parlamentarci vladne demokristjanske stranke v Furlaniji pripravili v zelo ugodni priliki ob pravico do pouka v materinem jeziku v naših šolah. S posebnim zakonom so namreč lani potrdili slovenskim šolam v goriški in tržaški pokrajini pravico do pouka v slovenskem jeziku, le nam Slovcem videmske pokrajine niso hoteli tega dovoliti, ker so temu nasprotovali vladni furlanski demokristjanski parlamentarci in to tudi tisti parlamentarci, ki so bili izvoljeni z glasovi naših ljudi.

Kdaj bo vpliv socialistov tako močan na vlado centralnice z odprtjem na levo, da bo italijanska krščanska demokracija v videmski provinci spoznala svoje nedemokratsko in nesocialno stališče do naših Slovencev?

Poglejmo še ekonomske perspektive.

Ali bomo že v tem letu videli poskuse za nacionaliziranje električne energije?

Ali bo «zeleni plan» letos toliko pognal, da bomo opazili vsaj zeleno barvo upanja, če že ne prvih realizacij?

Koliko manifestacij in demonstracij bo potrebno v treh obmejnih provincih: Furlaniji, Tržaškem in Goriškem, predno bodo začeli polagati prve fundamente za deželo Furlanija. Julijska Krajina?

Kdaj nas bodo v naših obmejnih krajih vsaj malo olajšali od tistih vojaških «servitù», ki nimajo nobenega strateškega pomena?

Priznavamo, da je nova Fanfanijeva vlada korak naprej na poti k realiziranju vsaj nekaterih socialnih reform, ki bi mogle vsaj malo izboljšati težko ekonomsko stanje, v katerega so nas pahnil.

Toda za nas Slovence videmske pokrajine zaenkrat ni videti niti prvih znakov, da bi nastala v naši okolici kakšna industrija, ki bi zaustavila masovno emigracijo. Velike investicije na šolskem področju, ki jih namerava vložiti nova vlada, se nas skoraj ne tičejo. Nam so že zgradili v preteklih desetih letih mnogo več šolskih poslopj kot drugod po Italiji, ki pa so na žalost prazni, ker ni otrok. Novih šol in azilov nam nova vlada skoraj ne more več dati, ker jih imamo v izobilju. Pametno pa bi bilo, da bi se zgradila v vsaki večji vasi strokovna šola, kjer bi pripravljali mladino na poklic. Toda videmska krščanska demokracija tega ne mara, ker hoče iz političnih razlogov, da ostajajo naši ljudje v nevednosti, brez poklica, brez specializacije, in ker ve, da bo mogla samo na ta način obdržati svoj politični monopol v naših krajih, ki ji zagotavljajo že dolgo let izvolitev dveh poslanskih mest: enega poslanca in enega senatorja.

Zaenkrat ne moremo pričakovati nobenih sprememb, nobenih dobrot, ker nam jih vlada ne more in v nekaterih primerih noče dati. Upamo pa, da bomo s pomočjo vseh italijanskih progresivnih in demokratičnih sil dosegli, da nam bodo priznane pravice, ki nam jih jamči Ustava in da se bo tako dvignil ekonomski nivo tudi pri nas. Ko bodo naši ljudje ekonomsko dovolj močni, takrat bo prenehal tudi politični monopol, ki ga ima krščanska demokracija v naših krajih.

ANTON KOS

PROTESTNO ZBOROVANJE SLOVENSKE MLADINE V NABREŽINI

PRENEHAJTE Z RAZNARODOVANJEM

je bilo geslo udeležencev zborovanja — Resolucija vladnemu generalnemu komisarju, s katero zahtevalo uresničenje pravic, ki jih določata ustava in londoski memorandum — Izjava Slovenske kulturno gospodarske zveze

Dne 16. maja t.l. je slovenska mladina priredila v Nabrežini pri Trstu protestno zborovanje proti umetnemu in načrtnemu spreminjanju etničnega značaja tržaškega ozemlja. Na zborovanju so sprejeli resolucijo, s katero zahtevajo takojšnje prenehanje raznarodovalne politike ter poslali vladnemu generalnemu komisarju v Trstu in italijansko-jugoslovanskemu mešanemu komiteju za aplikacijo določil posebnega statuta sledečo resolucijo:

«Udeleženci enotnega zborovanja slovenske mladine v Nabrežini ogorčeno protestirajo proti umetnemu in načrtnemu spreminjanju narodnostnega značaja tržaškega ozemlja ter odločno zahtevajo takojšnje prenehanje raznarodovalne politike.

Hkrati izražajo popolno solidarnost z županom in občinskimi svetovavci devinsko-nabrežinske

občine v njihovem boju za uresničenje naših nacionalnih pravic ter se pridružujejo njihovemu protestu na mešano italijansko-jugoslovansko komisijo.

Uresničenje pravic, ki jih določata ustava in spomenica, bo prispevalo k izboljšanju prijateljskega sožitja med tukaj živječima narodoma. To je naša edina želja».

Na zborovanju so mladinci nosili table z napisi: TU SMO SLOVENCİ, TO JE NAŠA ZEMLJA, ZA TO ZEMLJO SMO SE BORILI, UPOŠTEVAJTE MEMORANDUM itd.

V času, ko je bil naš list že v tisku, se je vršil v Trstu občni zbor Glavnega sveta SKGZ. O tem bomo obširneje poročali v prihodnji številki.

(nadaljuje na 4. strani)

ZGODOVINSKI UTRINKI

NEKDANJI OBMEJNI PREPILI S KANAVCI

Ko prenehajo vojne in zavлада premirje, se sestanejo razmejitvene komisije, zarišejo mejno črto, potegnje mero, postavijočasne količe, trgajo posestva, vasi, ceste, neusmiljeno režejo domačo grudo, delijo zemljišča, ločijo družine istega rodu. Nastanejo prepili, mržnje, maščevanja, spori. Kmetje ruvajo količe in jih prestavljajo po svoji mili volji, komisije popravljajo, merijo, a se ne morejo sporazumeti. Tako je danes pri razmejitvenem delu med Jugoslavijo in Italijo in tako je bilo nekdanj med Avstrijo in Beneško republiko, — vedno na tej tepeni goriški in benečanski zemlji! Ze stoletja in stoletja se na tem obmejnem ozemlju stalno menjavajo meje in se prekladajo mejniki enkrat proti severu, enkrat proti zapadu.

Benečani so vedno poželjivo gledali na goriško zemljo in z osvovitvijo Tolminskega in Bovškega so hoteli imeti važni Predilski prelaz pod svojim nadzorstvom in mostišče pri Gorici in Gradišču, vendar jih je Avstrija od 1509. do 1797. neustrudljivo potiskala preko Soče in reke Idrije. Ves ta čas so trajala nadlegovanja po mejah, ki se niso mogla nikdar stalno urediti. Avstrijski cesar Maksimilijan, ki je podedoval goriško deželo, je dolga stoletja odločil mejo med Avstrijo in Republiko skoraj enako kakor danes poteka med Jugoslavijo in Italijo, vendar tako, da so Slovenci ob Nadiži in Teru že od 1509. ostali pod Beneško republiko, do leta 1814, tudi sedaj goriške vasi Breginj, Logjè, Robedišče, Livek.

V arhivu tolminskih grofov je popisana avstrijsko-beneška meja iz tistih časov na Tolminskem tako-le:

«Od Canina na Babo, od Babe na strik, od Strika na Caui grizh, od grizha na Cau, od Cala na Lastouzih, od Lastouzizha na Clin, od Clina na Struge, od Struge na Uerzihu na, Bieli potek, na vodo Uzha, na Veliki Camen, od Camina na Musiz, od Musiza na Berginschi Verh na Stu, na Zob per Rubidisce, na Podouenza, na Patch, na Koroske las, na Studenz Ruomaz, na Mulin di Cubin noter u potok voda Biela... na Syzo sa Sup Podreche, na Chuischia Skerbina na Mio, od Mie na Rumpet, od Rumpeta na Mataior kir ie narvisce, chocher camen, ana voda parti, od Mataiura na Liuac, od Liuca na Colovrat, od Colourata do Clobuzara...».

Ta meja je potegnjena od Kanina mimo Rezije, mimo Muzcev na Učo, Stol, Robedišče, čez Mijo in Matajur, po Kolovratu in dol ob Idriji. Pod Muzci so kraji Tam za mejo, Dol po meji, gora Mia je pravzaprav Meja.

Izpiski v italijanskem pravopisu ponekod nesmiselno popačijo krajevna imena, vendar so očividno vsa slovenskega izvora.

V drugi listini je označena meja med Tolminskim in med «Veneta Shiovoma» ali »Shiavonina del Fiuli« tudi od Idrije po Kolovratu proti Drenkiji na Livek — čez Matajur, potem navzodol ob potoku Melnik in estran Nadiže ob studencu Rojana (Rovič) navzgor čez Mijo do potoka »Koroški laz« ali Bela in tej do vrha Zlate gore ali Babe, ter od tu do vrha Zlate gore ali Babe, ter od du do Učeje itd.

Te neustaljene mejne črte in neurejene prepire in pravde so trajale od roda do roda. Beneške vojne so podivjale ljudje, le počasi je napredovala ljudska omika, ni bilo političnih

socialnih ustanov, ki bi jih vzgajale. Prirojeno pe je slovenskemu kmetu, da je zaverovan v svojo zemljo in da visi nanjo za življene in smrt in da mu je kmetiska samostojnost nekaj naravnega. Ne da se kratiti v svoji kmetovi osebnosti — in gorje onemu, ki posega v njegovo last in pravico! Njegov slovenski značaj ne prepusti najmanjše krivice, vedno zahteva svoj »razon«. Le tako si moramo razlagati vse tiste hude dolgotrajne pravde in poboje ob beneškololminski (avstrijski) meji, največ zaradi pašnikov, planin gozdov, sekanja drv in drugih služnostnih pravic. Te meje bi morali varovati goriški grofje, ali se niso mnogo pobrigali, raje se vse te zadeve prepustili tolminskim grofom, ali tudi ti niso mnogo opravili.

(nadaljuje)

Motiv iz Furlanske Slovenije

ZA MLADE BRAVCE

JAKOB IN WILHELM GRIMM

ZVEZDNI TOLARJI

Bila je pridna deklica, ki sta ji umrla oče in mati. Sirota je bila tako revna, da ni imela več niti sobice, kjer bi bivala, niti posteljice, kjer bi spala. Navsezadnje ni imela ničesar drugega več, kakor obleko na životu in košček kruha

sveta zapuščena, je odšla v zaupanju vase po svetu.

Prišla je na polje, in tam jo je srečal star mož, ki jo je zaprosil: «Oh, daj mi kaj jesti, tako sem lačen!».

Deklica mu je dala svoj kos kruha in mu želela dober tek. Nato je šla dalje.

Naproti ji je prišel otrok, ki je jokal in dejal: «Tako me zebe v glavo, daj mi kaj, da se pokrijem».

Deklica je snela svojo čepico in mu jo dala.

In ko je še nekaj časa hodila, je prišel še neki otrok po poti. Na sebi ni imel majice in hudo ga je zeblo. Zato mu je deklica dala svojo majico. In nato je prišel še eden, ki jo je prosil krilca. Tudi svoje krilce je dala temu.

Nazadnje je prišla v gozd in bila je že tema. Tedaj je prišel še neki otrok, ki jo je prosil srajčke.

Deklica je pomislila: «Čisto temno je že, nihče me ne bo videl, tudi svojo srajco lahko podarim». In res je sleka še srajco in jo podarila otroku.

v roki, ki ga ji je bil dal dobrosrčen človek. Bila pa je dobra in plemenita.

Ker se je čutila tako od vsega

In ko je tako stala tam in ni imela ničesar več, so zdajci začele padati zvezde z neba. Zvezde pa so bile sami trdi, srebrni tolarji.

In čeprav je podarila svojo srajčko, je tisti trenutek začutila, da ima na sebi mehko srajčko, iz najboljšega platna.

Vanjo je nabrala tolarje in bila je bogata vse svoje življenje.

Desanka Maksimovič

ZAJČJE UHO

že od daleč čuje zajec,
kdaj v grmovjukihne vrabec
kdaj zaide mravlja v trave,
kdaj so zrele zeljne glave,
čuje polža, ki se speha,
zaspaneta, ki zazdeha.

GLAS EMIGRANTA

DOBRE NOTICIJE ZA MINATORJE

Parlamentarna komisija za delo je sprejela zakon o znižanju tedenskega delovnega urnika za minatorje. Po noven zakon (lecù) bodo minatorji od prvega januarja 1964 delali največ 40 ur tedensko, ne da bi se jim pri tem zmanjšal dosedanji zaslužek. Takoj ko bo zakon stopil v veljavo, bodo morali minatorjem ob dosedanjem zaslužku znižati delavne obveznosti za tri ure tedensko.

Pa še druga noticija za minatorje v Belgiji.

Z novimi regolamenti, ki so stopili v veljavo, bodo minatorji v

Belgiji, ki so dosegli 10, 12, 15, 18 ali 20 delavnih let mogli doseči invalidsko penzijo, če so vsaj 5 let delali v dnu miniere in če so jim priznali, da niso več sposobni za delo v dnu. Do sedaj so morali biti priznani nesposobni za delo tudi izven minier.

Poleg tega lahko nesposobni minatorji predložijo prošnjo za penzijo, če je bila ta prej zavrjena zaradi nezadostnih službenih let, kadarkoli, če so bili v tem času pod bolniško blagajno (cassa malattia) ali upisani na uradu za brezposelne. Do sedaj so morale biti prošnje predložene tekom dveh let.

Vse kaže, da bo v kratkem priznana tudi «pe numoconiosi» za profesionalno bolezen.

NA KRATKO Povedano

ZAVRH. Kot pravijo, ne če še ljetosnjo velazem začeti z djeli za sistameti anu ampliatl naše cje-ste, de bi mjeli turisti ljeušo anu buj komudo pot za priti do naših podzemjskih jam. Naših mož te pa zlož malo par kiši, zaki so usi po svjtu, anu zatuò na bo muorla impreza, ke ne oré uzela djelo, parpepati za sabo še djelouno silo.

GORJANI. Lani u se ni par hiši stuoru majedan otròk, tjeħ malo mater je odšlò rodit u Humin ali Uidan anu zvùj taà u je komun skleniu stopniti u konzorciji za babiško asistenco s komunom Humin. Itako se če olajšati brjeme komunski administracioni, ke na je u veliki krizi.

Na komunskem konsejù, ke je bi 29 aprila so aprovali «bilancio consuntivo» za ljetu 1960 anu nominali revizorje od konte za ljetu 1961.

SOVODNJE. Z dnem 10. maja so časno zaprli obmejni blok za dvolastnike u kraju Cipo čez Močilo. Odprlj ga bojo spet u jeseni.

PODTAJNIK ZUNANJEGA MINISTRSTVA on. Lupis je sprejel ameriškega ambasadorja, s katerim se je razgovarjal o problemu vizumov za vstop Italijanov v U.S.A.

OD 22. DO 25. MAJA so stavkali po vsej Italiji solniki vseh kategorij, ker vlada ni sprejela njihovih zahtev glede povišanja plač.

DNE 4. JUNIJA BODO ZAPRTI vsi hoteli, bari in drugi javni obrati kot protest proti povišanju nekaterih taks.

21.000 KNUJIG KMETIJSKEGA ZNAČAJA bodo razdelili kmečkim družinam na Siciliji, da se bodo mogli seznaniti z novimi metodami obdelovanja zemlje.

ITALIJANSKI DELAVCI V NEMCIJI masovno prekinjajo delavne pogodbe s podjetji, ker so delavni pogoji skrajno slabi in zato jih bodo tamkajšnje oblasti vrnilo domov.

VLADA JE SPREJELA URED. BO o poostitvi nadzorstva nad profitti družb. Delniške družbe in druge poslovne organizacije bodo morale odtegniti delničarjem dvakrat na leto 15% dividend.

Odgovorni urednik: VOJMIK TEDOLDI
Dovoljenje videmskega Tribunalja n. 47
Tipografia G. Misso - Udine

IZ JUGOSLAVIJE

NAJVEČJO TOVARNO RADIATORJEV v centralni Evropi bodo zgradili v treh letih v Zrenjanu. Stala bo tri milijarde 100 milijonov dinarjev.

LETALSKA PROGA BEOGRAD-RIM bo začela delovati 3. junija t.l. Na tej progi bodo letala vozila dvakrat tedensko.

NAJVEČJA VODNA ELEKTRARNA v Omišu pri Splitu je že začela delovati. Dajala bo na leto milijardo 350 milijonov kilovatnih ur električne energije.

TRETJI ELEKTRIČNI PLAVZ so začeli graditi v železarni Iljašu v Bosni. Dograjen bo še letos.

208 ITALIJANSKIH PISATELJEV je bilo od konca vojne pa do danes prevednih v srbohrvaščino.

TEKSTILNA TOVARNA «AJDOVŠČINA» bo letos izvozila milijon kvadratnih metrov bombažnih tkanin. Izvažali jih bodo predvsem v Kalifornijo, Veliko Britanijo, Egipt in v druge azijske in azijske države.

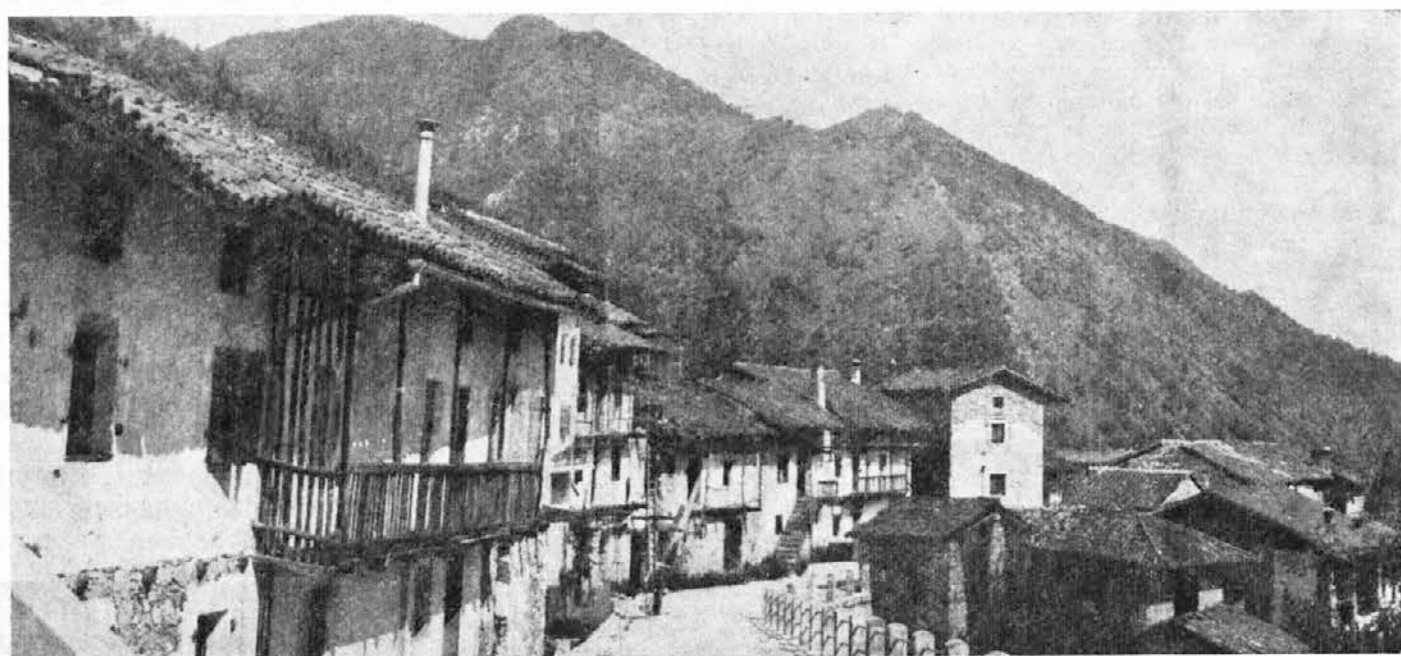
TOVARNA SULFATNE CELULOZE in papirja natron iz Maglaja se uvršča med največje proizvajalce papirja natron v Evropi. Sedaj proizvajata takšen papir v vsej Evropi samo dve tovarni.

Una situazione di fatto che autorità ed enti dovrebbero risolvere

MISERIA E ABBANDONO NEI PAESI SOPRA TARCENTO

Pers, Flaipano, Stella, Malamaserie, Sammardenchia sono tra le località più trascurate - Esse per l'esistenza che conducono, per le difficoltà di vario genere che incontrano nonché per il loro isolamento si possono, purtroppo, considerare tagliate fuori dal mondo

LA REGIONE

Dunque la Regione Friuli-Venezia Giulia a statuto speciale si farà, sempre, naturalmente, il governo di centro sinistra, tenga fede alla sua promessa che è appunto quanto noi ci auguriamo.

E' pacifico che il problema della creazione dell'istituto regionale sta alla base della rinascita economica e sociale del Friuli, e quindi anche delle nostre terre; e non per nulla le aspirazioni autonomistiche vennero sostenute da eminenti uomini politici e di cultura, da enti e organizzazioni di ogni tipo; e lo saranno ancora qualora il Governo venga meno al suo impegno.

In quanto a noi dalla Regione, che come stabilisce l'art. 116 della Costituzione deve essere veramente a statuto speciale e non incaricata con norme di comodo che lascerebbero le cose virtualmente al loro posto, ci attendiamo innanzi tutto l'effettiva garanzia del rispetto delle minoranze nazionali, sancito dall'art. 6 della Costituzione italiana, che consenta a tutti i cittadini di lingua slovena e tedesca la piena parità di diritti con tutti gli altri cittadini della Repubblica nonché la difesa della loro cultura, come pure la valorizzazione delle tradizioni popolari che caratterizzano la individualità della popolazione della Regione, la nostra compresa.

Poi ci attendiamo che anche i problemi economici e sociali vengano una buona volta presi in considerazione non solo ma risolti con la dovuta celerità e nel modo che alla situazione si addice.

Con un giudiziooso governo autonomo regionale capace di impostare, di realizzare una politica adatta ai bisogni particolari di questa nostra zona, e un organo legislativo dotato di adeguati poteri, senza alcun dubbio la soluzione dei nostri problemi sarebbe più rapida, più efficiente; e noi si troverebbe modo di porre rimedio a questa situazione sempre più assillante e sempre più preoccupante. Basti accennare al fatto che il numero dei nostri lavoratori costretti ad abbandonare le loro case e i loro cari, è andato continuamente e in modo preoccupante aumentando si da produrre uno spopolamento che minaccia da vicino la stessa esistenza delle nostre borgate.

Vorremmo anche vedere bandita quella politica di favoreggiamento, di cui le nostre terre soffrono, alla concentrazione industriale che continua a soffocare da noi ogni anelito di progresso e di sviluppo sociale. Infatti quasi tutte le principali industrie, a cominciare dalla fabbrica di estratti tannici di Cividale alla ITALCEMENTI con la conseguente chiusura e la messa sul lastrico di centinaia di operai, sono state assorbite dai grandi monopoli.

E' dunque con una giustificata impazienza che noi attendiamo il costituirsi della Regione con i suoi organi di potere amministrativo e legislativo.

La popolazione della Slavia Friulana è, pertanto, pronta e in piedi per dare, in rapporto alle sue forze e alle sue possibilità, il suo più valido contributo all'opera, che in suo favore e di tutti, la Regione si appresterà ad iniziare con il proposito, non occorrerebbe dirlo, di cambiare finalmente, sotto ogni aspetto, il volto anche alle nostre Valli; e in primo luogo con il far scomparire le vecchie strutture feudali e semifeudali che più di tutto intralciano il comune cammino verso quegli orizzonti di fraterna convivenza e di giustizia sociale che l'odierno progresso si attende e reclama.

Stavolta intendiamo fare il punto sulle località più occidentali della Slavia Friulana, e precisamente là dove finisce la parlata slava e incomincia quella ladina.

Il particolare di trovarsi nella zona occidentale dovrebbe, teoricamente, far supporre che le località di cui parleremo, godono nei confronti delle altre, di certi benefici a cominciare dalla rete stradale, ovverosia delle comunicazioni che stanno alla base di ogni comunità civile.

Invece no. E lo possiamo affermare con cognizione di causa specie dopo quanto abbiamo visto e scritto sulle altre zone della Slavia Friulana.

Infatti le località che toccheremo — e lo facciamo ben volentieri anche perchè fin'ora pure noi ci siamo relativamente interessati sempre confidando che i più direttamente interessati, vale a dire le autorità competenti, avessero adempiuto al loro dovere di provvedere alle loro esigenze — si trovano in una situazione che non è fuor di luogo definire addirittura disperata. Di chi la responsabilità di questa allarmante e deplorabile situazione? Appunto di coloro che or ora abbiamo citato.

Apriamo la trafila dei rilievi con il settore di Flaipano (che comprende le borgate di Cretto di Sopra, Cretto di Sotto, Fratins e Patuècina) e con quello di Pers — da due anni aggregato al Comune di Lusevera — che a sua volta comprende le borgate di Mulinars e Sgarban.

Mancano del tutto le strade

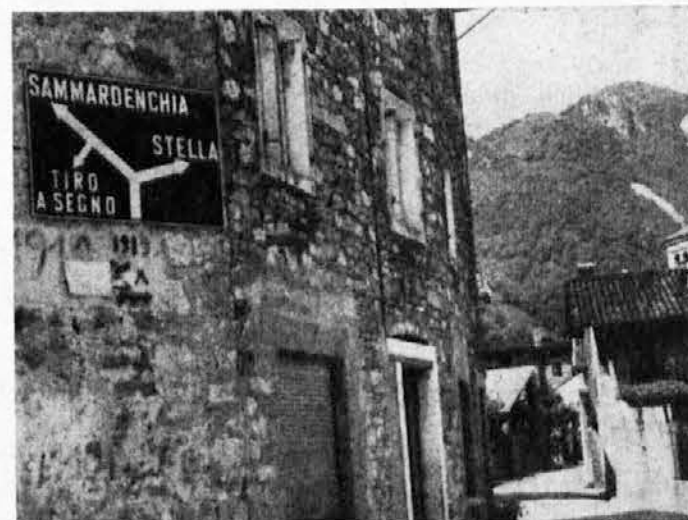
A parte la gravissima falcidia demografica, dovuta alla forzosa emigrazione che ha spopolato la zona (722 abitanti nel 1931, 253 nel 1962), va tenuto presente innanzitutto che i due citati settori non sono affatto collegati con i centri sui quali gravitano geograficamente ed economicamente. Infatti quello di Pers manca completamente di qualsiasi raccordo

stradale e soltanto un pericoloso sentiero alpestre, specie durante l'inverno, porta a Casariis in Val Torre; solamente da qui ci si può servire di una strada carrozzabile.

Il settore di Flaipano invece per raggiungere Tarcento, che in linea d'aria dista appena più di quattro chilometri, deve compiere un percorso di circa 25 chilometri in quanto non può che servirsi della strada che, salendo a quasi 1000 m. sul l. d. m., scende poi in pianura toccando Montenars, Artegna, Magnano in Riviera. E' da oltre vent'anni che in alto loco si promette di collegare con una strada diretta Flaipano a Tarcento. Che si aspetta per dare inizio ad un'opera tanto necessaria per il respiro economico e la vita stessa dei cittadini di Flaipano? Bisogna tener presente che gli abitanti di queste località di montagna sono costretti a portare i loro prodotti al mercato di Tarcento giovandosi unicamente delle braccia e delle spalle. In fondo si tratta di costruire non più di 6 Km. di strada.

Le frazioni della "Perla del Friuli,"

Stella, Sammardenchia e Malamaseria sono frazioni del Comune di Tarcento — queste tre frazioni, assieme a Sedilis e Coja, un tempo formavano il Comune di Ciseriis, Comune incorporato poi contro la volontà della popolazione, nel territorio del Comune di Tarcento —; ebbene lo credereste? Anch'esse, pur facendo parte della «Perla del Friuli», centro turistico di primo piano, dotato di ogni confort per ospitare e divertire il mondo del vizio (si parla anche di un «casinò» e di «balletti rosa»), sono trascurate e dimenticate non meno di quelle che prima abbiamo citato. In quanto a Stella non è possibile raggiungerla che seguendo una scomodissima ed impervia mulattiera che mette a dura prova chiunque vi si rechi in quello sperduto ed abbandonato villaggio. La frazione di Malamaserie

QUI SIAMO A ZOMEAIS — A riguardarla dà l'impressione di una indicazione autostradale. Si tratta invece di una tabella ingannevole in quanto una freccia (Stella) indica una direzione per una strada che non esiste; e ciò inganna il viaggiatore che a un certo punto deve tornare indietro. In realtà Stella è una frazione isolata e raggiungibile con fatica soltanto a piedi.

Data l'importanza dell'argomento e il grande interesse suscitato da questa nostra inchiesta, pubblicata in sloveno nel numero precedente, riteniamo opportuno riprodurla in italiano, anche perchè ne possano prender conoscenza le nostre autorità ed i responsabili politici locali, provinciali e regionali, onde indurli a riguardare, con il dovuto impegno e sollecitudine, da vicino i problemi trattati ed a risolverli nel modo più soddisfacente.

Come veduta d'insieme e panoramica, questa di MALAMASERIA è delle più suggestive. Un tempo gaia, piena di vita e di speranza era una delle più operose e fiduciose borgate del Tarcentino. Purtroppo essa è andata gradatamente ma inesorabilmente spopolandosi ed ora è sul punto addirittura di scomparire completamente. Tutte le case che vedete, o quasi, sono state abbandonate e stanno rovinando. Ve lo dicono a chiare note le occhie vuote delle finestre, i muri pericolanti, il triste squallore e la malinconia che regna negli animi dei pochissimi rimasti.

è pure difficilmente raggiungibile in quanto l'unica sua strada presenta una transitabilità rischiosa e pericolosa. Tale strada non solo è stretta e tortuosa ma in certi tratti la sua pendenza supera il 40 per cento.

Infine alcune borgate di Sammardenchia si trovano a loro volta sprovviste di strada e ciò costringe gli abitanti, che hanno bisogno di raggiungere il centro stesso della frazione, a portare tutto a spalla, sia nell'andata per immettere i propri prodotti che nel ritorno per trasportare quelli acquistati.

Ripetiamo: il fatto sorprende e addirittura meraviglia perchè le località che abbiamo nominato per ultime, e dalle quali l'occhio spazia nella pianura friulana fino a Udine e oltre, stanno a ridosso di Tarcento, la cittadina residenziale dei ricconi della nostra regione i quali se da una parte ammirano i seducenti panorami che offrono le soprastanti borgate — che pure in condizioni di estremo disagio pagano le tasse, e che tasse, al Comune di Tarcento — dall'altro, al pari delle autorità responsabili se ne disinteressano completamente dei loro bisogni, delle loro aspirazioni e dei loro diritti.

iz prve strani

PRENEHAJTE Z RAZNARODOVANJEM

Prisotne so pozdravili zastopniki vseh slovenskih političnih organizacij in sicer: Drago Legiša za slovenske-krščanske mladince, Saša Rudolf za slovensko demokratsko zvezo, Ninko Čarnic za slovensko katoliško mladino, Rudi Wilhelm za komunistično mladino, Bogo Samsa za mladinsko iniciativo.

Ta zadnji je v svojem govoru med drugim pozival, da bodimo vsi Slovenci enotni v borbi za svoje narodnostne pravice, za pravice svojega naroda, povsod, na Tržaškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji.

Toda dva dni pozneje je kljub splošnemu odporu slovenske javnosti prišel v Nabrežino komisar, ki je podpisal raznarodovalni dekret, s katerim odobrava gradbeno dovoljenje za zidanje 268 begunskih stanovanj z očitnim namenom, da bi spremenili etnični sestav tega komun, kjer so Slovenci v večini in tudi komunska administracija je v njihovih rokah.

S tem v zvezi je tudi Slovenska kulturno-gospodarska zveza, ki zastopa vse slovenske kulturne in gospodarske organizacije v Italiji, poslala tisku v objavo sledečo izjavo:

«Slovenska kulturno-gospodarska zveza ugotavlja spričo nedemokratskega imenovanja prefekturnega komisarja v devinsko-nabrežinski občini za podpis gradbenega dovoljenja za zidanje 268 begunskih stanovanj:

1. da se z graditvijo novega begunskega naselja v Sestlanu, ki bodočim naseljencem ne more nuditi potrebnih pogojev za zaposlitev, umetno ustvarja italijanska večina v doslej pretežno slovenski občini, in se s tem ta občina umetno raznaroduje ter se spreminja njena narodnostna sestava;

2) da je tako ravnanje v očitnem nasprotju s črko in z duhom čl. 6 republiške ustave, ki predvideva zaščito jezikovnih manjšin in s tem ne dopušča nikakršnega posrednega ali neposrednega raznarodovanja;

3. da je to ravnanje prav tako v nasprotju s členom 4 in 6 posebnega statuta londoskega memorandumu in s čl. 16 mirovne pogodbe.

Končno Slovenska-kulturno-gospodarska zveza z ogorčenjem obsoja to nedemokratsko ravnanje, ki hkrati ruši komaj ustvarjene pogoje pomiritve in sožitja med prebivavstvom obeh narodnosti in poziva odgovorne oblasti, naj prenehajo s takim raznarodovalnim ravnanjem, ki utegne roditi le slabe posledice».

industria
orologerie speciali
e apparecchi
elettromeccanici

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

sopacudine

UDINE
Via Ghisolfi 1
Tel. 51.51.7.3

FORNACI BERICHE

Soloio PALLADIO int. 55

Solai in laterizio di ogni tipo blocchi e forati

VICENZA Tel. 27.982

Rapp.: Rag. R. MIROLO - Udine - tel. 57.947 (Viale Trieste, 90/2)

